

Lappmes

Nordlig art som finns sparsamt till sällsynt i karga barrskogar i Lappland, norra Norrbotten, delar av Jämtland samt i gränstrakterna mellan Dalarna och Härjedalen. Lappmesen är en lite studerad art, men studier i Finland och Norge tyder på att den missgynnas starkt av skogsbruk. Utbredningen i såväl Finland, Norge och Sverige har krympt och hos oss är den nu vanligast i fjällnära skogar. där det finns större arealer av naturskog kvar.

Rödlistestatus 2015: Sårbar (VU)

Häckningsperiod: 1 maj – 31 juli

Populationsutveckling:

1980–2012: minskning 50 %

2001–2012: minskning 71 %

Fågeldirektivet: Nej

Ekologiska krav

Lappmesen föredrar äldre, lågproduktiva och relativt glesa gran- och tallskogar. Ofta finns den i höjdlägessskogar. Skogarna ska helst ha en komplex struktur och riklig förekomst av död ved, men den kan också förekomma i bestånd som är mer eller mindre starkt påverkade av skogsbruk. Enligt finska studier är häckningsframgången sämre och tätheten lägre i skogar påverkade av skogsbruk. Den anges också vara känslig för fragmentering av äldre skogar.

Ett stort inslag av björk är positivt och utnyttjas särskilt när ungarna är flygga. Lappmesen finns också sparsamt i ren fjällbjörkskog. Av utbredningen att döma verkar den föredra ett kontinentalt klimat vilket kan vara orsaken till luckan i den skandinaviska utbredningen i Jämtland och Trøndelag. Jämfört med talltitan finns lappmesen generellt i kargare skogsmiljöer.

Reviren är ovanligt stora för en mes, minst 15 hektar i optimala miljöer men upp till 50–100 hektar i sämre miljöer, t.ex. i fjällbjörkskog. Den förekommer därför glest även i optimala miljöer, enligt finska studier är tätheten avsevärt lägre i skogar som är starkt påverkade av skogsbruk. De gamla lappmesarna är mycket stationära på häckningsplatsen och uthärdar likt flera andra mesar vintern genom att ha hamstrade förråd.

Häckningen sker i håligheter i stående träd eller högstubbar, antingen hackspettshål (ofta tretåig hackspett) eller hål som den hackar ut själv. Den utnyttjar också gärna holkar.

Hänsyn vid skogsbruksåtgärder

- Undvik avverkning eller andra skogliga åtgärder (inklusive plantering, markberedning, röjning) under perioden 1 maj – 31 juli inom revir med lappmes.

Foto: RGG Rolf G. Gustafsson

SOF-Birdlife förslag till Artvis vägledning

- Kalavverkning av större delar av reviret innebär att det överges. I vissa fall kan trakthyggesbruk inte tillåtas. Områdesskydd eller frivillig avsättning kan då vara ett alternativ. Hyggesfritt skogsbruk med förstärkt hänsyn kan möjligen också vara ett alternativ.
- Uppmärksamma artens landskapskrav. Hänsynen bör utformas så att dessa tröskelnivåer inte underskrids. (Se ekologiska krav)
- Lämna hänsynsytor med trädgrupper vid avverkning, särskilt äldre barrträd och lövträd (björk). Spara försvagade eller döende träd enstaka eller i grupper.
- Lämna 20 meter kantzon av gran och lövträd mot sumpskogar och myrar. Lämna 30 meter kantzon av gran och lövträd mot sjöar och större vattendrag. Lämna funktionella kantzoner av gran och lövträd mot bäckar.
- Undvik förröjning inför avverkning.
- Skapa högstubbar, särskilt i kanterna av hygget.
- Lämna svaga eller döende träd vid gallring. Undvik låggallring och välj istället naturanpassad och varierad röjning och gallring.

Skogsvårdslagen säger

- Ta inte bort äldre vindfällen, högstubbar och torrakor, äldre träd vid ägo gränser och myrstackar, äldre lövträd (särskilt asp) i barrskog m.m., spara hålträd och andra biologiskt värdefulla träd (SKVFS 7:8).
- Avverkning eller skogsvårdsåtgärder får inte ske på skogliga impediment >0,1 hektar (SVL 13a§).
- Undvik skogsbruksåtgärder som kan skada hänsynskrävande miljöer, som t.ex. örtrika områden längs bäckar eller andra vattendrag, kärr och småvatten, områden vid källor eller källpåverkad mark, strand- och sumpskogar med naturskogs karaktär, äldre skog på uddar och öar, raviner, klyftor och blockmarker samt berg- och rasbranter, äldre hållmarksskog, äldre sandtallskogar, naturskogsrester, äldre trädbestånd med mycket hänglavar eller död ved (SKSFS 7:17).
- Lämna funktionella kantzoner med träd och buskar mot hänsynskrävande miljöer, som bäckar, raviner, myrar och sumpskogar m.m. (SKSFS 7:21).
- Anpassa hyggena efter terrängen, sträva efter att göra mindre hyggen (SKSFS 7:10).

Indikator på skyddsvärd skog

Arten är enligt nuvarande kunskap inte en indikatorart för skogliga värdekärnor¹, även om den ofta förekommer i äldre skog med liten påverkan från skogsbruk.

Regional tillämpning

Lappmesen har mycket svaga populationer i de östra delarna av utbredningen (öster om E45) i Västerbottens och södra delen av Norrbottens län. Hänsyn är särskilt viktig där. Förekomsten i Dalarna/Härjedalen är svag och isolerad, och bör också behandlas med större hänsyn.

¹ Den indikerar att det finns en relativt stor andel naturskog i ett landskapsparti även om fåglarna ibland ger sig ut i angränsande produktionsskogar.

SOF-Birdlife förslag till Artvis vägledning

Tips på ytterligare åtgärder som gynnar arten

- Hyggesfritt skogsbruk är positivt om död ved och inslag av björk sparas.
- Gör naturvårdsavsättningar i äldre bestånd, gärna bestånd med mycket lövinslag i höjdlägen och i synnerhet i fjällnära skogar.
- Skapa stående död ved, t.ex. genom ringbarkning av gran eller tall.
- I områden med brist på boplatser kan holkar fungera för lappmesen

Lästips

Artfakta för lappmes. ArtDatabankens webbplats, <http://artfakta.artdatabanken.se/103022>